

Юлія Володимирівна МИРОШНИЧЕНКО

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки, бізнесу та управління персоналом на транспорті,
Український державний університет залізничного транспорту
E-mail: yulia-miroshnichenko@yandex.ru

МАКРОЕКОНОМІЧНА НЕСТАБІЛЬНІСТЬ ТА ЇЇ НАСЛІДКИ ДЛЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Мирошніченко, Ю. В. Макроекономічна нестабільність та її наслідки для економіки України [Текст] / Юлія Володимирівна Мирошніченко // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: О. В. Ярошук (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2016. – Том 25. – № 1. – С. 83-88. – ISSN 1993-0259.

Анотація

Вступ. У статті розглянуто проблеми безробіття, інтенсивного зростання рівня інфляції, скорочення внутрішнього валового продукту. Погіршення цих макроекономічних показників призводить до зубожіння більшої частини населення нашої держави. Безробіття швидко зростає насамперед через обмеження попиту під впливом зовнішніх факторів: погіршення платіжних балансів, загострення зовнішньої заборгованості і вимог прийняття жорстких програм економії з боку МВФ, війни на сході країни. Все це призводить до різкого скорочення темпів промислового зростання, зниження реальної заробітної плати, скорочення зайнятості як у містах, так і в сільській місцевості.

Мета. Мета наукового дослідження – виявити взаємозалежність макроекономічних показників, таких, як рівень безробіття, інфляція, внутрішній валовий продукт, та наслідки для економіки нашої країни при тенденції їх погіршення. Визначити можливі втрати для державного бюджету при відставанні обсягу ВВП від потенційно можливого.

Метод (методологія). Вирішення зазначених проблем здійснюється за допомогою діалектичного, класифікаційно-аналітичного, статистичного методів.

Результати. За результатами дослідження макроекономічної нестабільності в нашій країні зроблено висновок, що концепція інфляції, яка зумовлена зростанням витрат (у всіх галузях нашої економіки), супроводжується скороченням реального обсягу національного виробництва і, як наслідок, зайнятості населення. Надано пропозиції щодо формування здорового макроекономічного середовища.

Сфера застосування результатів. Дослідження можна використовувати для розробки програм економічного і соціального розвитку в департаментах економічного розвитку облдержадміністрацій; у навчальному процесі вищих навчальних закладів.

Ключові слова: економічні цикли; безробіття; неповна зайнятість; інфляція; внутрішній валовий продукт; скорочення виробництва.

Yuliya Volodymyrivna MYROSHNYCHENKO

PhD in Economics,
Associate Professor,
Department of Economics, Business and Personnel Transport Management
Ukrainian Public University of Railway Transport
E-mail: yulia-miroshnichenko@yandex.ru

**MACROECONOMIC INSTABILITY AND ITS CONSEQUENCES
FOR THE ECONOMY OF UKRAINE**

Abstract

Introduction. The article examines the problem of unemployment, intense growth of inflation, reduction of the gross domestic product. The deterioration of macroeconomic indicators leads to the impoverishment of the majority of the population of our country. Unemployment is growing rapidly primarily due to supply constraints by external factors – the worsening payments balance, worsening external debt and demands of the adoption of stringent savings programs with the IMF, the war in the east. All these factors lead to a drastic reduction in the pace of

industrial growth, lower real wages decline in employment in both urban and rural areas.

Purpose. *The purpose of scientific research is to reveal the interdependence of macroeconomic indicators such as unemployment, inflation, gross domestic product and the consequences for the economy of our country in the trend of deterioration. We must identify potential losses to the state budget in the GDP of the potential backlog.*

The method (methodology). *To solve these problems we have applied dialectical method, classification and analytical method, statistical method.*

Results. *According to the results of the study of macroeconomic instability in the country we have come to the conclusion that the concept of inflation is caused by rising costs (in all sectors of our economy) and accompanied by a decline in real national output and consequently employment. The proposals as for the formation of wholesome macroeconomic environment are given.*

Scope results. *The research work can be used in order to develop programs of economic and social development in the departments of Economic Development of regional administrations; in the educational process of higher educational institutions.*

Keywords: *economic cycles; unemployment; underemployment; inflation; gross domestic product; production cuts.*

JEL classification: E31, J23

Вступ

Сьогодні в нашій країні продовжує загострюватися ситуація з підвищенням сільського та міського безробіття і неповною зайнятістю, масовою міграцією з села в місто, стагнацією в аграрному секторі. Масове видиме безробіття – одне з найважчих проявів спаду виробництва продукції в економіці держави, що притаманне країнам «третього світу». Безробіттям, перш за все в містах, охоплено від 10 до 20 % робочої сили в різних регіонах [1]. Найвища вона у віковій групі від 15 до 24 років і серед більш освіченої частини населення. Ще ширші масштаби неповної зайнятості, причому це стосується й зайнятих повний робочий день, бо тільки частина його мають мало можливостей для отримання додаткових заробітків, щоб поповнити жебрацьку зарплату і наблизити свої доходи до рівня доходів реальної заробітної плати. У контексті проблеми зубожіння населення України безробіття займає центральне місце.

Однак проблема безробіття не зводиться лише до нестачі робочих місць, недовикористаної робочої сили і низької продуктивності праці. Останніми роками радикально змінюється зовнішня макроекономічна ситуація. Безробіття швидко зростає насамперед через обмеження попиту під впливом зовнішніх факторів: погіршення платіжних балансів, загострення зовнішньої заборгованості і вимог прийняття жорстких програм економії з боку МВФ, антитерористичної операції на сході країни. Все це призводить до різкого скорочення темпів промислового зростання, зниження реальної заробітної плати, скорочення зайнятості як у містах, так і в сільській місцевості.

Досягнення високого рівня зайнятості – одна з основних цілей макроекономічної політики держави. Безробіття є негативним соціально-економічним явищем, оскільки зумовлює скорочення купівельної спроможності населення, зменшує кількість платників податків та призводить до виникнення додаткових витрат на підтримку безробітних. Також безробіття є однією з причин міграції робочої сили [2, с. 182].

На жаль, в Україні спостерігається тенденція запозичення окремих елементів світового досвіду регулювання ринку праці без урахування особливостей соціально-економічного середовища суспільства. На думку фахівців, найбільш прийнятною для нашої держави є шведська модель регулювання ринку праці, де роль держави в керуванні процесами, як і всією соціальною сферою, порівняно велика і на проблеми зайнятості звертається значна увага. На заходи, пов'язані з цими проблемами, витрачається майже 3 % ВВП та 7 % держбюджету. Головною особливістю є те, що більша частина коштів (70 %) витрачається на проведення активної політики [3, с. 168].

Справа в тому, що нині наша країна ще не вийшла з економічної кризи, яка відбувається в усіх сферах суспільства. Ця ситуація зумовлена безліччю факторів, як економічних, так і соціальних і політичних. На тлі саме цієї кризи виник основний фактор, що сприяє виникненню і зростанню безробіття в країні, – вивільнення робочої сили на етапі загального спаду виробництва, що призводить до розпаду господарських зв'язків, закриття підприємств, значних скорочень централізованих інвестицій [4, с. 12].

Системні вади політики регулювання ринку праці, що посилюють невідповідність галузевої структури зайнятості потребам інноваційного розвитку економіки регіонів країни, призводять до загострення соціальних проблем відтворення ринку праці, деструктивних змін соціального та демографічного розвитку населення, повільних темпів зниження рівня зареєстрованого безробіття та неспроможність активної політики сприяння зайнятості населення, збереженню трудонадлишкової кон'юнктури ринку праці, зростання тіньового та неформального сегмента зайнятих [5, с. 285].

Сучасне безробіття і неповна зайнятість не є, як думають деякі з фахівців, тимчасовим феноменом і автоматичним регулятором, типовими для ранніх стадій економічного зростання. Нині вони сигналізують про виникнення глибоких економічних і соціальних потрясінь нашої держави і в її відносинах з розвинутими країнами. Поряд з цим виникає необхідність подальшого аналізу проблеми значного зростання безробіття та скорочення ВВП в Україні, тому обрана тема статті є актуальною та потребує подальших досліджень.

Мета та завдання статті

Метою та завданням статті є аналіз макроекономічної нестабільності країни: підвищення рівня безробіття, прискорення інфляційних процесів та, як наслідок, скорочення внутрішнього валового продукту, – та визначено відставання обсягу ВВП від потенційно можливого, що підкреслює тісний взаємозв'язок між фактичним рівнем безробіття і відставанням обсягу ВВП. Розраховано, що при збереженні рівня інфляції в 20 % рівень цін подвоїться приблизно через 3,5 роки.

Виклад основного матеріалу дослідження

Наше суспільство прагне до економічного зростання, а також до повної зайнятості і стійкого рівня цін поряд з іншими, які менш піддаються розрахункам, цілями. Для нашої економіки характерні коливання обсягу національного продукту, зайнятості та рівня цін. Хоча економічні цикли завжди мають одні й ті ж фази: пік, спад, підйом, пожвавлення, – цикли відрізняються один від одного за інтенсивністю та тривалістю. Для пояснення циклічного розвитку економіки використовуються такі вихідні причинні фактори, як технічні нововведення, політичні події, накопичення грошової маси, і зазвичай вважається, що безпосередньою детермінантою обсягу національного виробництва й зайнятості є обсяг загальних витрат [6, с. 137].

Усі сектори економіки по-різному і в різному ступені піддаються впливу економічного циклу. Цикл надає більш сильний вплив на обсяг продукції та зайнятість у галузях, що виробляють інвестиційні товари та товари тривалого користування, ніж у галузях, що випускають товари короткочасного користування.

На жаль, на сьогодні існує наявне циклічне безробіття. Безробіття, яке викликане спадом, тобто тією фазою економічного циклу, яка характеризується недостатністю загальних чи сукупних витрат. Сукупний попит на товари і послуги зменшується, зайнятість скорочується, а безробіття зростає. З цієї причини циклічне безробіття іноді називають безробіттям, пов'язаним із дефіцитом попиту. У третьому кварталі цього року рівень безробіття вже піднявся до 9,9 % [7].

Фахівці виокремлюють три типи безробіття: фрикційне, структурне і циклічне. Сьогодні вважається, що повна зайнятість, або природний рівень безробіття, для нашої країни становить 5-7 %. Точна оцінка рівня безробіття ускладнюється тим, що є працівники, які зайняті неповний робочий день, а також такі, хто втратив надію на отримання роботи.

Повна зайнятість не означає абсолютної відсутності безробіття. Фахівці у сфері економіки вважають фрикційне і структурне безробіття абсолютно неминучим. Отже, «повна зайнятість» визначається як зайнятість, складова менш 100 % робочої сили. Точніше кажучи, рівень безробіття при повній зайнятості дорівнює сумі рівнів фрикційного і структурного безробіття. Іншими словами, рівень безробіття при повній зайнятості досягається в тому випадку, коли циклічне безробіття дорівнює нулю. Рівень безробіття при повній зайнятості називається також природним рівнем безробіття. Реальний обсяг національного продукту, який пов'язаний з природним рівнем безробіття, є виробничим потенціалом економіки. Це реальний обсяг продукції, який економіка в змозі зробити при «повному використанні» ресурсів [8, с. 386].

Поняття «природний рівень безробіття» вимагає уточнення у двох аспектах. По-перше, цей термін не означає, що економіка завжди функціонує при природному рівні безробіття і тим самим реалізує свій виробничий потенціал. В огляді економічного циклу вже згадувалося про те, що рівень безробіття часто перевищує природний рівень. З іншого боку, в окремих випадках в економіці може виникнути такий рівень безробіття, котрий буде нижчим природного рівня. По-друге, природний рівень безробіття сам по собі не обов'язково є постійним, він підлягає перегляду внаслідок інституціональних змін (змін у законах і звичаях суспільства).

Змінюється демографічний склад робочої сили. Зокрема, працюючі пенсіонери і молоді робітники, частка безробітних серед яких традиційно досить висока, стали відносно більш важливим компонентом робочої сили. По-друге, відбулися інституційні зміни. Компенсації по безробіттю, послаблюючи її вплив на економіку, дозволяють безробітним більш спокійно шукати роботу і тим самим збільшують фрикційне безробіття і загальний рівень безробіття.

Проблеми, пов'язані з оцінкою рівня безробіття і визначенням його рівня при повній зайнятості, не повинні заважати розумінню важливої істини: надмірне безробіття тягне за собою великі економічні та соціальні витрати, які збільшують дефіцит держбюджету [9].

Головна «ціна» безробіття – невироблена продукція. Коли економіка не в змозі створити достатньої кількості робочих місць для всіх, хто хоче і може працювати, потенційне виробництво товарів та ненадані послуги втрачаються безповоротно. Таким чином, безробіття заважає суспільству постійно рухатися вгору по кривій своїх потенційних можливостей. Економісти визначають цю втрачену продукцію як відставання обсягу ВВП. Це відставання є обсягом, на який фактичний ВВП менше потенційного ВВП. Потенційний ВВП визначається, виходячи з припущення про те, що існує природний рівень безробіття при «нормальних» темпах економічного зростання. У таблиці 1 (розрахунки виконано за даними державної служби статистики України) наведено відставання обсягу ВВП за останні шість років і встановлено тісний взаємозв'язок між фактичним рівнем безробіття і відставанням обсягу ВВП. Що вищий рівень безробіття, то більше відставання ВВП. За ці роки воно склало 745883,3 млн грн, це ті кошти, які б могла отримати держава та відповідно могли б збільшитися доходи населення при сталому розвитку нашої економіки.

Відомий дослідник в області макроекономіки Артур Оукен математично виразив відношення між рівнем безробіття та відставанням обсягу ВВП [10, с. 286]. Це відношення, відоме як закон Оукена, показує, якщо фактичний рівень безробіття перевищує природний рівень на один відсоток, то відставання обсягу ВВП становить 2,5 %. Це відношення 1:2,5, або 2:5, тобто відношення рівня безробіття до відставання обсягу ВВП дозволяє обчислити абсолютні втрати продукції, пов'язані з будь-яким рівнем безробіття. У другому кварталі цього року рівень безробіття досяг 9,9 %, або на 2,9 % більше запланованого природного рівня в 7 %. Помноживши ці 2,9 % на коефіцієнт Оукена (2,5), отримаємо, що відставання обсягу ВВП становить 7,25 %. Тобто, якби в поточному році був забезпечений рівень безробіття при повній зайнятості, ВВП був би на 7,25 % більшим, ніж фактичний. Обчисливши, скільки складають ці 7,25 % втрат від номінального обсягу ВВП в 531,8 млрд грн, отримаємо, що економіка втратила продукції майже на 385,555 млрд грн (= 531,8 x 7,25 %) через те, що не було досягнуто природного рівня безробіття.

Таблиця 1. Оцінка динаміки відставання ВВП при циклічному безробітті

Показник	Роки					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Фактичний ВВП, млн грн	1079346	1299991	1404669	1465198	1586915	1979458
Потенційний ВВП, млн грн	1181883,9	1420240,2	1517042,5	1578750,9	1705933,6	2157609,2
Відставання ВВП, млн грн	102537,9	120249,2	112373,5	113552,9	119018,6	178151,2
Рівень безробіття, %	8,80	8,70	8,20	8,10	9,00	10,6
Природний рівень безробіття, %	5	5	5	5	6	7

З іншого боку, важливо зазначити, що фактичний обсяг національного продукту іноді може перевищувати потенційний обсяг. Такий стан справ можливий, якщо рівень безробіття становить менше 2 %, що не властиво для нашого ринку праці. Тоді у виробництво залучаються додаткові зміни робітників, устаткування використовується понад встановлені нормативи, наявні понаднормова робота та сумісництво і т.д.

Різниця між потенційним і фактичним ВВП становить відставання ВВП. Відставання ВВП є обсягом продукції, який економіка втрачає через неповне використання свого виробничого потенціалу. Слід зауважити, що високий рівень безробіття означає велике відставання ВВП.

Надзвичайно напружена ситуація на ринках робочої сили пов'язана також з інфляцією. Інфляція вимірюється за допомогою індексу цін, який визначає їх загальний рівень відносно базового періоду.

Індекс цін на споживчі товари у 2015 році до попереднього склав 140,3 %, тобто ціни стали на 40,3 % вищими, або, простіше кажучи, певний набір товарів, який у 2014 р. коштував 100 грн, у 2015 році вартує 140,3 грн. У 2016 році у серпні місяці індекс цін на споживчі товари до попереднього року склав 115,4, тобто вартість товарів зросла ще на 15,4 %. Темп інфляції для розрахункового року обчислимо наступним чином: необхідно відняти індекс цін 2014 року з індексу 2015 року, поділити цю різницю на індекс попереднього року (2014), а потім помножити на 100. У 2014 році індекс цін на споживчі товари дорівнював 112,1, а в 2015 році – 140,3. Отже, рівень інфляції для 2015 року дорівнював 20 %.

Так зване «правило величини 70» дає іншу можливість кількісно виміряти інфляцію. Точніше кажучи, воно дозволяє швидко підрахувати кількість років, необхідних для подвоєння рівня цін. Треба тільки поділити число 70 на щорічний рівень інфляції: приблизна кількість років, необхідних для подвоєння

темів інфляції = 70: темп щорічного збільшення рівня цін (%) [11, с.575]. При такому рівні інфляції у 20 % рівень цін подвоїться приблизно через 3,5 (70: 20) роки. Слід зазначити, що «правило величини 70» зазвичай застосовується тоді, коли, наприклад, треба встановити, скільки буде потрібно часу, щоб реальний ВВП подвоївся.

На сьогодні при таких обставинах інфляція викликала скорочення як виробництва, так і зайнятості. Якщо і надалі інфляція буде зростати такими темпами, що обумовлено зростанням витрат, то при наявному рівні сукупного попиту реальний обсяг продукції скоротиться. Це означає, що зростання витрат викликатиме різке підвищення цін і при таких загальних витратах можна буде купити на ринку тільки частину реального продукту. Отже, реальний обсяг виробництва зменшиться, а безробіття зросте. Наслідки інфляції, викликані зростанням витрат (різке здорожчання паливно-енергетичних ресурсів, величезні відрахування в зону антитерористичної операції на сході країни та ін.), призвели до швидкого збільшення рівня цін у 2014 – 2016 рр. Водночас рівень безробіття підвищився приблизно на 3 %. Усе це має негативний вплив на соціально-економічний розвиток нашої держави, що може призвести до повного зuboжіння більшої частини населення.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Інфляція – це один із вагомих чинників впливу на рівень безробіття. Циклічне безробіття – це щось більше, ніж економічне лихо, це також і соціальна катастрофа. Депресія призводить до бездіяльності, а бездіяльність – до втрати кваліфікації, втрати самоповаги, занепаду моральних принципів, розпаду сім'ї, а також до суспільного і політичного безладдя.

Економісти відрізняють інфляцію попиту від інфляції, зумовленої зростанням витрат (інфляції пропозиції). Ці два різновиди інфляції зумовлені зростанням витрат: інфляція, що викликана зростанням заробітної плати, та інфляція, що виникає в результаті порушення механізму економіки пропозиції, – що притаманне для нашої країни.

Концепція інфляції попиту передбачає: якщо економіка прагне до високого рівня виробництва та зайнятості, то помірною інфляція необхідна. Однак концепція інфляції, яка зумовлена зростанням витрат (у всіх галузях нашої економіки), супроводжується скороченням реального обсягу національного виробництва і, як наслідок, зайнятості населення. На сьогодні можна побачити суттєву диспропорцію між заробітною платою, яка підвищується на незначний відсоток відносно темпів інфляції, яка надмірно прискорюється. Якщо і надалі політика уряду буде такою незавбачливою, нашу країну очікує гіперінфляція, яка може підірвати фінансову систему і прискорити крах нашої держави. Тому необхідне продовження реформ у всіх галузях економіки нашої держави. Також значну увагу слід звернути на розвиток ринкових інститутів, удосконалення регулятивної системи і формування здорового макроекономічного середовища.

Список літератури

1. Офіційний сайт Державної служби зайнятості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua>.
2. Чурилова, О. А. Безробіття в Україні: причини, наслідки [Текст] / О. А. Чурилова // 36. наук. статей у 2 т. – Х. : Континент, 2010. – № 12. – С.182-184.
3. Краузе, О. І. Концепція змішаного регулювання зайнятості населення України [Текст] / О. І. Краузе // Актуальні проблеми економіки. – 2014. – № 10(40). – С. 167-172.
4. Транченко, Л. В. Безробіття як соціальна проблема ринкового суспільства [Текст] / Л. В. Транченко // Економіка та держава. – 2012. – №4. – С.12-13.
5. Ляш, О. І. Необхідність системного реформування соціальної політики для забезпечення розвитку ринку праці західних регіонів України [Текст] / О. І. Ляш, Р. Л. Лупак, Н. М. Качмар // Проблеми економіки. – 2015. – №4. – С. 285 – 292.
6. Корецький, М. Х. Економічна теорія: навч. посіб. [Текст] / М. Х. Корецький, О. І. Дацій, Г. М. Кульнева та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 256 с.
7. Офіційний сайт державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
8. Климко, Г. Н. Основи економічної теорії: політекономічний аспект [Текст] / Г. Н. Климко, В. П. Нестеренко, Л. О. Каніщенко та ін. – К.: Вища школа, 1999. – 743 с.
9. Звягільський, Ю. Внутрішні причини економічної кризи, спровокованої владою України і шляхи їх локалізації [Текст] / Ю. Звягільський, В. Ландик // Дзеркало тижня. – 2015. – № 44. – 22 листопада. – С. 1, 9.
10. Макконнелл, К. Економікс: принципи, проблеми и политика [Текст] / К. Макконнелл, Л. Брю 2-х т. Т. 2. – М.: Республика, 1992. – 400 с.
11. Економічна теорія: політекономія [Текст] / За ред. В. Д. Базилевича. – К.: Знання-Прес, 2008. – 719 с.

References

1. Ofitsiynyy sayt Derzhavnoyi sluzhby zaynyatosti. (2016). Retrieved from: <http://www.dcz.gov.ua>.
2. Churylova, O. A. (2010). *Bezrobittya v Ukraini: prychny, naslidky*. Zb. nauk. statey u 2 t. Kharkiv : Kontynent, 12, 182-184.
3. Krauze, O. I. (2014). Kontsepsiya zmishanoho rehulyuvannya zaynyatosti naseleण्या Ukrainy. *Aktual'ni problem ekonomiky*, 10(40), 167-172.
4. Tranchenko, L. V. (2012). Bezrobittya yak sotsial'na problema rynkovoho suspil'stva. *Ekonomika ta derzhava*, 4, 12-13.
5. Ilyash, O. I. (2015). Neobkhdnist' systemnoho reformuvannya sotsial'noyi polityky dlya zabezpechennya rozvytku rynku pratsi zakhidnykh rehioniv Ukrainy. *Problemy ekonomiky*, 4, 285-292.
6. Korets'kyy, M. Kh., Datsiy, O. I., Kul'nyeva, H. M. (2007). *Ekonomichna teoriya*. Kyiv: Tsentр uchbovoyi literatury.
7. Ofitsiynyy sayt derzhavnoyi sluzhby statystyky Ukrainy. (2016). Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
8. Klymko, H. N., Nesterenko, V. P., Kanishchenko, L. O. (1999). *Osnovy ekonomichnoyi teorii: politekonomichnyy aspect*. Kyiv: Vyshcha shkola.
9. Zvyahil's'kyy, Yu. & Landyk, V. (2015). Vnutrishni prychny ekonomichnoyi kryzy, sprovokovanoyi vladoyu Ukrainy I shlyakhy yikh lokalizatsiyi. *Dzerkalo tyzhnya*, 44, 1-9.
10. Makkonnell, K. & Bryu, L. (1992). *Ekonomiks: printsipy, problemy i politika*. Moscow: Respublyka.
11. Bazylevych, V. D. (2008). *Ekonomichna teoriya: politekonomiya*. Kyiv: Znannya-Pres.

Стаття надійшла до редакції 06.10.2016 р.